

lim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 1098, s. 53; Osmanlı Müellifleri, I, 90-91; Brockelmann, GAL, II, 228; Ömer Nasuhi Bilmen, *Tefsir Tarihi*, Ankara 1955, s. 393-394; Nüveyhiz, *Mu'cemül-müfessirîn*, I, 78; Bahattin Dartma, *Şihâbu'd-dîn es-Sivâsî ve Uyunü't-tefâsîr li'l-fuzalâ'i's-semâsîr'indeki Metodu* (doktora tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Abdülbaki Güneş, *Şihâbuddîn es-Sivâsî: Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu* (yüksek lisans tezi, 1994), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Şihâbüddîn es-Sivâsî ve Tefsirinde Takip Ettiği Yöntem", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I/1, Van 1994, s. 179-220; Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı: Zeyniler*, İstanbul 2003, s. 69-71, 170, 174; Şükrü Arslan, "Şihâbüddîn es-Sivâsî ve Uyunü't-tefâsîr'indeki Metodu", *EAÜİFD*, sy. 9 (1990), s. 188-214; sy. 10 (1991), s. 149-154; sy. 11 (1993), s. 122-135.

MURAT SÜLÜN

ŞEHÂBEDDİN es-SÜHREVERDÎ

(bk. SÜHREVERDÎ, Şehâbeddin).

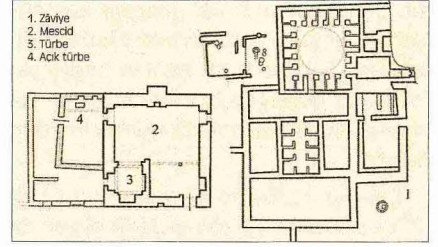
ŞEHÂBEDDİN SÜHREVERDÎ KÜLLİYESİ

Konya Ereğlisi'nde
XIII. yüzyılın ikinci yarısında
veya XIV. yüzyılın başlarında
inşa edilen külliye.

Halk arasında "ulu şeyh" Şehâbeddin Sühreverdi'ye izâfe edilen külliye zâviye, mescid, türbe ve açık türbelerden oluşmaktadır. Mevcut kaynaklar, 1985-1987 yılları arasında yapılan kazılar ve son araştırmalarda ortaya çıkan yeni bilgiler inşa tarihi, bânisinin kimliği ve yapıların aslı durumları hakkında yorum yapmaya yeterli değildir. İbrahim Hakkı Konyalı, bu zâviyede bulunan açık türbenin Abbâsî Halifesi Nâsir Lidînillâh'ın kurduğu fütüvvet teşki-

lâtının kurucu şeyhi Şehâbeddin Ebû Hafs Ömer es-Sühreverdi'ye ait bir makam-mezar olduğunu, sanduka üzerindeki ölüm tarihinin Şevval 632 (Temmuz 1235) olarak verildiğini belirtmiştir. Beyhan Karamağaralı'nın iki dönemde yaptığı kazılarda batı tarafındaki zâviyenin temelleri ortaya çıkarılmış ve önemli küçük buluntular elde edilmiştir. Ancak bu külliyenin Bağdat'ta mezarı bulunan Sühreverdi'nin makam-türbesi olmadığı, buradaki zâviyeyi Ereğlili ahî yöneticilerinden Şehâbeddin Çoban'ın kurduğu, zâviyenin Karamanoğulları döneminde Süleyman Bey'in kızı Nasiha Hatun tarafından 793'te (1391) tamir ettirildiği, Nasiha Hatun'un çocuklarıyla birlikte kapalı türbede medfun bulunduğu kabul edilmiştir. Mikâil Bayram yaptığı bir araştırmada, bu zâviyede medfun olan ve Şeyh Şehâbeddin Makbûl ismiyle İl Yazıcı defterlerinde yer alan kişinin Ereğlili Şeyh Şehâbeddin Çoban olduğunu, ayrıca Bedreddin adlı kardeşinin bulunduğunu ve bunların Anadolu'nun ilk ahîlerinden sayıldığını belirtmekte, Şehâbeddin Çoban'ın 1238 yılında vefat eden Türkmen sūfisi Şeyh Evhadüddîn-i Kirmânî'nin halifesi olduğunu ve Karamanoğulları ile ilişkilerinin bulunduğunu açıklamaktadır. Şehâbeddin Çoban'ın Sadreddin Konevî'ye talebelik ettiği, hocasının tavsiyesi üzerine *Nazmü'd-düner*'i manzum şekilde Farsça'ya çevirdiği bilinmektedir. Şehâbeddin Çoban ve kardeşi Bedreddin'in babaları Ahlatlı Hâce Mevdud tüccardı; âlimleri himaye etmiş ve Ereğli'deki bu külliyyeyi kurmuştur. Zâviyenin mimarisi üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde mevcut yapıları şöylece tanımlamak mümkündür:

Zâviye. 1987 yılının sonuna kadar batı bölümünde devam eden kazılarda ortaya çıkan zâviyenin temel izleri mekânların ta-

Şehâbeddin Sühreverdi Külliyesi'nin planı

nımlanmasını tam olarak sağlayamadığı için bu izler sağlamaştırılarak muhafaza edilmiştir. Doğu-batı yönünde uzanan bir koridorun iki yanında sıralanmış bazı bölümler görülmektedir. Bu koridorun kuzeyinde çeşitli mekânlar ve ortada bir holün iki yanında yer alan sekiz hücreli bölüm ve tanımlanamayan dikdörtgen bir mekân ortaya çıkmıştır. Kare ve dikdörtgen planlı yirmi dört odanın halvehâneye ait mekânlar olduğu ve duvarlarında şamdan koymak için küçük nişlerin bulunduğu anlaşılmıştır. Güneyde aşevi, tandırlar ve bir ocak etrafına sıralanmış on yedi odalı deriş hücreleri yer almaktadır. Bu bölümün batısında ikinci kapıdan basamaklarla dışarıya çıkılmakta, burada da yine çeşitli mekânlar ve bir kuyu görülmektedir. Yapıda genelde moloz taş, kireç harç kullanılmıştır. Yer yer kesme taş izleriyle de karşılaşılır. Duvar kaplamalarında alçı malzemenin dekoratif amaçla faydalanılmıştır. Burada mevcut alçı malzeme üzerindeki bitkisel ve hayvan figürleri Konya Kılıcarslan Köşkü ile benzerlik göstermektedir. Bu sebeple zâviye XIII. yüzyılın ortalarına tarihlenebilir. Zâviyenin ne zaman ortadan kalktığı bilinmemektedir.

Mescid ve Türbe. 1950-1951 yıllarında onarılarak bugünkü görünümünü kazanmış, daha önce yer yer çökmüş bir halde düz toprak dam iken üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür. Giriş bölümü harimden bir cemekele ayrılmış, üstüne ahşap korkuluklu galeri katı yapılmıştır. Mescid bölümü dikdörtgen planlıdır. Üst örtü içten, tavan dıştan eğimli ahşap çatıdır. Mihrabın üzerinde üç sivri kemerli tepe penceresi bulunmakta, batı yönünde bir pencere, doğudaki açık türbeye bir büyük pencere ile açılmaktadır. Bu pencereler büyük sivri kemerli nişler içerisinde yer almaktadır. Eski fotoğraflardan mescidin mihrabının çok zengin alçı süslemelerle bezeli olduğu anlaşılmaktadır. Alçı mihrap mu-

Şehâbeddin
Sühreverdi
Mescidi
ve Türbesi –
Ereğli /
Konya

Şehâbeddin Sühreverdi Zâviyesi'nin Karamanoğulları dönemine ait kitabesi (Konya Ereğli Müzesi, Envanter nr. 136)

karnaslı bir nişe sahiptir. Etrafında geniş geometrik bir bordür yer alır. Taç kısmında palmet ve rûmîli bir süsleme görülür. Mescidin yan duvarlarının belirli yüksekliğe kadar alçı süslemeli olduğu bellidir. Mescidin güneydoğu köşesinde kare planlı, dört ayağın taşıdığı kemerler üzerine oturtulmuş, pandantifli kubbeli türbe yer alır. Türbe mekânı kuzey ve doğu yönüne nişlerle genişletilmiştir. İçerisinde dört adet ahşap sanduka bulunmaktadır. Türbenin ne zaman ve kimin adına yapıldığını gösteren herhangi bir kitabesi yoktur. Konya Ereğli Müzesi'ndeki kitabeye göre zâviye ve imaret 793 (1391) yılında Karamanoğlu Süleyman Bey'in kızı Nasiha Hatun tarafından inşa ettirildiğine göre türbe ve mescid de muhtemelen bu yıllarda yapılmıştır. İbrahim Hakkı Konyalı türbeyi Nasiha Hatun'a, Mikâil Bayram Şeyh Şehâbeddin Çoban'a atfetmektedir.

Açık Türbe. Mescidinin doğusundaki türbede üç sanduka yer almaktadır. Burada yapılan kazılarda hazîrenin sınırları belirlenmiş ve erken tarihli Selçuklu küçük buluntuları ele geçmiştir. Kuvvetli bir ihtimale göre taş süslemeli büyük sanduka Şehâbeddin Çoban'a aittir. Öyle anlaşılıyor ki Selçuklular zamanında yapılan mescid harap olunca Karamanlı Nasiha Hatun tarafından onarılmış, yapıya kendisi ve yakınları için bir türbe ilâve edilmiştir. Zâviyenin batı yakınında Şeyh Sühreverdi Çoban'a atfedilen, XIV-XV. yüzyıla tarihlenen tek gözlü bir taş köprü bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

E. Diez v.dğr., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950, s. 117 vd.; Konyalı, *Konya Ereğli'si Tarihi*, s. 496-502; Beyhan Karamağaralı, "Ereğli Şeyh Şihâbü'd-Din Sühreverdi, Türbe, Mescid ve Zâviyesi Sondajları", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1985, s. 661-667; a.m.f., "Ereğli Şeyh Şihâbü'd-Din Sühreverdi Külliye Kazısı", *VII. Vakıf Haftası: 5-7 Aralık 1989 (Konuşmalar ve Tebliğler)*, Ankara 1990, s. 255-278; Mikâil Bayram, "Ereğli'de Medfun Olan Şeyh Şihâbü'd-Din Makbul Kimdir?", *III. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993)*, Konya 1994, s. 119-126; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara 2006, s. 127-128.

HAŞİM KARPUZ

ŞEHÂBEDDİN SÜLEYMAN

(1885-1919)

Yazar, fikir adamı, eğitimci.

İstanbul'da doğdu. İzmir Defter-i Hâkânî müdürü olan babası Süleyman Şevket Bey, 1717-1718 yıllarında Türkmenistan'dan gelerek Sındırgı-Bigadiç civarına yerleşen Çavdarlı Ali Ağa hânedanına mensuptur. Yüksek bürokratlar yetiştiren ailenin en tanınmış şahsiyeti İstanbul valiliği, Maarif ve Dahiliye (1919) nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet reisliği yapan Damad Mehmed Şerif Paşa, Şehâbeddin Süleyman'ın amcasının oğludur ve başta *İbn Battûta Seyahatnâmesi* olmak üzere tercüme ve telif eserleri vardır. Şehâbeddin Süleyman'ın kardeşleri Memduh Süleyman ve Rıza Çavdarlı da basılmış eserleri bulunan yazarlardır. Şehâbeddin Süleyman'ın 1914'te evlendiği İhsan Râif devrin tanınmış kadın şairlerinden olup Köse Râif Paşa'nın kızıdır.

İzmir İdâdîsi (1904) ve Mekteb-i Mülkiye'den (1908) mezun olan Şehâbeddin Süleyman'ın ilk resmî vazifesi, Eylül 1908'de tayin edildiği Maarif Nezâreti İzmir Tedrîsât-ı İbtidâiyye kâtipliğidir. Aynı yılın sonunda Vefa İdâdîsi Fransızca muallimliği ve müdür muavinliğine getirildi. Fakat "ahlâksızlığı yayıcı" suçlamasıyla eleştirilen *Çıkamaz Sokak* adlı piyesi yüzünden görevinden uzaklaştırıldı (Mayıs 1910). II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine siyasetle ilgilenmeye başlayan Şehâbeddin Süleyman, öğretmenlikten uzaklaştırıldığı sıralarda İttihat ve Terakkî Fırkası'na karşı Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-ı İbâd) saflarında yer aldı ve bu grubun yayın organı durumundaki *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde siyasî yazılar yayımladı. Muhâlif tavrını aynı partinin yayın organı *Yeni Ses* ve *Muâhede* gazetelerinde başyazar olarak sürdürdü. Bu partinin çekirdeği olan Selâmet-i Umû-

Şehâbeddin Süleyman

miye Kulübü'nün de üyesiydi. On bir ay açıkta kaldıktan sonra Nisan 1911'de İstanbul Mekteb-i Sultânîsi İisân-ı Osmânî muallimliğine getirildi. 1914'te Dârülmualimîn-i Âliye'de edebiyat ve Fransızca muallimliği yanında müdür muavinliği de yaptı. Son resmî vazifesi 1915'te tayin edildiği Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde edebiyat ve İstanbul Sultânîsi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliğidir. Bu sırada sağlığı bozulan yazar basın hayatından çekilmiş gibiydi. Tedavi için gittiği İsviçre'nin Davos-Platz kasabasında İspanyol gribinden öldü ve oraya defnedildi (Ocak 1919).

Şehâbeddin Süleyman idâdî yıllarında *Âhenk* gazetesinde başladığı (1903) yazı hayatını yine İzmir'deki *Hizmet*, *Haftalık İzmir* (İzmir), *11 Temmuz* ve *Sedat* gazetelerinde II. Meşrutiyet'i takip eden birkaç ayda daha sürdürdü. Mülkiye'yi bitirdikten sonra tür, tema ve konu bakımından hayli zenginlik gösteren yazılarına *Büyük Duygu*, *Çocuk Duygusu*, *Donanma*, *Gençlik* (İzmir), *İkdam*, *Genç Kalemler*, *Hak*, *Hakk'ın İlâvesi*, *İctihad*, *İştirak*, *Karagözün Sahnâmesi*, *Musavver Erganun*, *Musavver Meşref*, *Musavver Hâle*, *Musavver Muhit*, *Mehâsin*, *Nevsâl-i Millî*, *Nihâl*, *Piyano*, *Rübâb*, *Resimli İstanbul*, *Resimli Kitab*, *Resimli Roman*, *Sühâ*, *Servet-i Fünûn*, *Sabah Gazetesi*, *Sadâ-yı Millet*, *Safahât-ı Şiir ve Fikir*, *Şehbâl*, *Tenkîr*, *Teminat Gazetesi*, *Yeni Nesil* gibi gazete ve dergilerde devam etti. Ayrıca Fecr-i Âtî'nin çıkarmayı düşündüğü dergi yayımlanamayınca bunun yerine çok kısa ömürlü *Şiir ve Tefekkür* ile (2-9 Eylül 1909) *Jâlê* (25 Kasım 1909) mecmualarını neşretti.

Şehâbeddin Süleyman 20 Mart 1909 tarihinde toplanan Fecr-i Âtî'nin öncü kurucularındandır, grubun ilke olarak benimsediği, "Sanat şahsî ve muhteremdir" sloganı da ona aittir (Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, s. 40). Bu grup içinde tiyatro, hikâye, fanteziye (mensur şiir) ve eleştiri yazılarıyla tanındı. Yeni Lisan hareketini takdir etmekle birlikte alışkanlıklarından dolayı ona katılamayacağını açıkladı. Batı edebiyatı akımlarıyla beslenip Anadolu'nun Türkleşmeye başladığı dönemin şairlerindeki samimi söyleyişi esas alan Nâyîler adlı yeni bir edebî zümre oluşturmak istedi. Dârü't-temsîl-i Osmânî ve Yeni Tiyatro Cemiyeti gibi kuruluşların edebî heyetinde yer alan Şehâbeddin Süleyman'ın amatörce tiyatro oyunculuğu da vardır.

Hikâye, mesure ve piyeslerinde aşk, kışkıranlık, ihanet, ihtiras, aile içi geçimsiz-